

HAZIRLIK SORUŞTURMASINDA TUTUKLULUK

Prof. Dr. Öztekin TOSUN

1 — Ceza davası açılması ile tutuklama kararı verilmesi arasındaki mantıksal ilişki

Hazırlık soruşturması, ceza davasının açılmasına yeterli bir suç Őüphesi bulunup bulunmadığını saptamak için yapılan bir araştırma dönemidir. Yasaya göre, «ceza takibini istilzam edebilecek kâfi emareler teşkil edecek vakıalar mevcut ise» ceza davası açılacaktır (CMUK. m. 148/2).

Bir kişinin tutuklanması için ise «suçu işlediğine dair aleyhinde kuvvetli emareler» elde edilmiş olmalıdır (CMUK. m. 104/ilk).

Demek ki, ceza davası açmak için «kâfi emareler», tutuklamak için ise «kuvvetli emare» aranmaktadır. Böyle olunca, aleyhinde her ceza davası açılan kişinin tutuklanması sonucuna varılamaz; ama her tutuklanan kişinin aleyhinde ceza davası açılabilmelidir. Uygulamaya baktığımızda, bu iki sonuçtan ilkinin gerçekten doğrulandığını görmekteyiz; aleyhinde ceza davası açılan kişilerin hepsi tutuklanmamaktadır; ama ne yazık ki, ikinci sonuç bakımından aynı doğrulama ile karşılaşılmamaktadır. Őöyle ki, bazı durumlarda bir kişinin tutuklanması için hakime başvurulmakta, fakat aleyhinde ceza davasının açılıp açılmayacağını saptamak için hazırlık soruőturmasına devam edilebilmektedir; halbuki, tutuklama kararı vermek için «kuvvetli emare» arandığına göre, her tutuklama kararı istenen durumda savcının ceza davasını açması da gereklidir; çünkü, ceza davası açmak için «kâfi emare» yeterlidir, emarelerin kuvvetli olması aranmamaktadır. Her «kuvvetli emare» bulunan durumda evleviyetle «kâfi emare» vardır. Böyle olunca, bir kişinin hem tutuklanması, hem de aleyhinde ceza davası açılmaması, hazırlık soruőturmasına devam olunması yasamızın mantığına aykırıdır. Bu mantığın doğal sonucu olarak, tutuklanan kişi hakkında ceza davasının da açılmış bulunmasıdır.

Sanık, hakkında ceza davası açılmış kişidir, dedikten sonra, ceza davası açılmadan da, sulh hakiminden tutuklama kararı verilmesini istemek durumunda savcının bir kişiyi sanık durumuna soktuğunu kabul etmek de (1) böyle bir mantığa dayansa gerektir, düşüncesindeyiz.

CMUK. m. 104 (ve Anayasa m. 30) ile CMUK. m. 148'i karşılaştırarak vardığımız bu sonuca rağmen, üzülererek görmekteyiz ki, biz-zat CMUK.'nun kendisi, aleyhinde ceza davası açılmayan kişinin tutuklanmasına izin vermektedir. Gerçekten, bu yasanın 125. maddesine göre, sulh hakimi, kamu davası açılmadan önce bile «tevkif müzekkeresi kesilmesini haklı gösterecek sebep varsa» savcının isteği üzerine tevkif müzekkeresi verebilmektedir. Kanımızca, bu hüküm, bu durumu ile, mantığa aykırı bir hüküm olmaktadır. Tutuklanacak durumda olan kişinin aleyhinde ceza davası da açılmalıdır; açılmıyorsa o kişi tutuklanmamalıdır.

2 — Tutuklama kararı verilmesinde ceza davası açılmamış olmasının sakıncaları

A — Denetleme yapacak bir hakimin bulunmaması

Aleyhinde tutuklama kararı verilen bir kişi, bu karara karşı itiraz hakkını kullandığı gibi, kararın geri alınmasını da isteyebilir. Ayrıca, ilk soruşturma sırasında tutuklunun durumu zaman zaman denetlenmelidir; bunu da sorgu hakimi yapacaktır (CMUK. m. 112).

Tutuklu hakkında ceza davası açılmamışsa, bu kişi, durumunun sorgu hakimi tarafından denetlenmesi hakkından yoksun kalmaktadır. Bunun nedeni, işin sorgu hakimi elinde olmamasıdır; iş, savcının elindedir. Tutuklama kararı vermiş bulunan sulh hakimi de, işle ilişkisini kesmiştir; çünkü, bu kararı verdikten sonra dosyayı savcılığa göndermiştir. Böyle olunca, hazırlık soruşturması devam ettiği sürece, tutuğun durumu ile ilgilenecek ve denetleme yapacak bir hakim bulunamamaktadır. Her ne kadar, 125. maddenin son fıkrasında (106 ncıdan 123 üncüye kadar olan maddeler hükümleri bu hallerde de caridir) denilmesine dayanarak, sulh hakiminin 112. maddedeki bu yetkiyi kullanması gerektiği ileri sürülmüşse de (2), uygulamada bu yorumun gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır.

1) Örneğin, KUNTER, Nurullah : Ceza Muhakemesi Hukuku, İst. 1974, No. 242.

2) Bu hususta, GÖLCÜKLÜ, Feyyaz : Ceza dâvasında şahıs hürriyeti, Ank. 1958, sh. 131.

Böylece, bir kere itiraz hakkını kullanan sanığın, itiraz üzerine verilen kararlar kesin olduğu için, artık bir daha bir hakimden durumunu denetlemesini isteyemediği gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

B — Hazırlık soruşturmasının bitirilmemesi yönüne gidilerek sanığın denetimsiz tutukluluk durumunun sürdürülmesi

Savcının hazırlık soruşturmasını fazla uzatmaması uygundur; fakat yasa onun ne kadar zaman içinde bitirilmesi gerektiğini belli edebilmiş değildir. Bu durumda, savcı hazırlık soruşturmasını sonuçlandırmadığı sürece, tutuk sanığın durumu ile ilgilenecek bir hakim bulunmayacaktır.

Savcı, bağımsız bir hakimin sağladığı güvenceyi her zaman aynı biçimde sağlayamayabilir; bazı davalarda sanığın bu durumunun uzaması için savcının dava açması gecikebilir; bu ise bireylerin özgürlüklerine ve haklarına aykırı düşer.

3 — Sakıncaların giderilmesi çareleri,

A — Hazırlık soruşturmasını ayrıca düzenlemek,

Kunter, İtalya da 40 gün tutuklu kalınmış olmasına rağmen hâlâ ceza davası açılmamışsa, işin ilk soruşturmaya gönderilmesinin gerektiğini belirtmekte ve bizde de böyle bir hükme ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir (3).

Mehaz Alman Yasasındaki hüküm de bir çözüm biçimi olarak gösterilmektedir; buna göre, dava açılmadan tutuklama kararı verilen durumlarda savcı bir hafta içinde dava açmalıdır; açmadığında tutuklu salıverilmektedir; savcı uzatmalarla en fazla dört hafta dava açmadan sanığın tutuklu kalmasını sağlayabilmektedir (4).

Kanımızca, savcıya tutuklamayı sadece kendi tutumu ile uzatma yetkisi vermek yerinde değildir; savcının yaptığı hazırlık soruşturmasında, ona verilen yetkiler «araştırma yetkileri» olmalı, hakime verilen yetkiler ise «soruşturma yetkileri» olmalıdır. Hazırlık soruşturmasındaki «araştırma yetkileri» ile hakimlere tanınan «soruşturma yetkileri» arasındaki sınırın ne olduğu tartışılabilir; ama sanığın özgürlüğüne ilişkin yetkilerin «araştırma» değil, fakat «soruşturma» yetkisi içinde olması gerektiği kabul edilmektedir. Sanığın özgürlüğünü ilgilendiren konuda savcıya dolaylı veya dolaysız olsun, bunu kısıtlama sonucunu doğuracak yetkiler vermemek gerekmektedir. Tutuklu kişi hakkında şu kadar zaman içinde savcı

3-4) KUNTER, Nurullah : a.g.e., No. 439/Not. 144.

dava açmadığında o kişi salınacaktır demek, o kadar süre için de olsa, savcıya tutuklunun bu durumunu sürdürme yetkisi verilmiştir demektir; bu ise, belirttiğimiz nedenle, uygun değildir. Kaldı ki, biz, hazırlık soruşturmasında savcıya hakim yetkilerinin tanınmasının bir başka biçimde açıklanması demek olan «kısa soruşturma» kavramına karşıyız.(5) Eğer hakim tarafından yapılması gerekli bazı işlemler varsa, savcı bunları kendisi yapacağına, bu konuda en uygun olan sorgu hakimine işi niçin bırakmamalıdır? Kısa soruşturma savcıya hazırlık soruşturması sırasında bazı hakim yetkilerini vermek olduğuna göre, savcıya hakim yetkilerinin verilmesine karşı olanların, örneğin Kunter'in de böyle bir sonuca varması beklenmeliydi, düşüncesindeyiz.

B — Tutuklama kararı istemekle işin ilk soruşturmaya geçtiğini kabul etmek

Kanımızca, bu çözüm biçimi hem mantıksal, hem de sanığın özgürlüklerini koruyucudur; ayrıca, muhakemeyi de hızlandırma bakımından faydalıdır.

a) Mantığa uygundur

Yasamıza göre, tutuklama için «kuvvetli emareler», dava açmak için ise «kâfi emareler» arandığına göre, her tutuklama isteme durumunda dava açılmasını istemek gerekmektedir. Dava açılmasını istemek ise, ya mahkemeye ya da sorgu hakimine başvurmakla olmaktadır. Savcı davasını açmadığına göre, işi mahkemeye götürebilecek durumda değildir, bazı kanıtları toplaması gerekmektedir; böyle olunca, tutuklama isterken mahkemeye başvurmasını kabul etmek uygun olmaz. Buna karşılık, dava açmak, sorgu hakimine başvurmakla da olabilmektedir. Savcı eğer bazı delillerin toplanması düşüncesinde ise, sorgu hakimine başvurarak o delillerin bu hakim tarafından toplanmasını da istemek yetkisine sahiptir.

b) Sanık için koruyucu bir çözümdür

İş sorgu hakimine geldiğinde, sanık bütün denetim yollarından faydalanacak bir duruma girmektedir; savcının işi savsaklamak yoluna başvurarak onu korumasız bırakması olasılığı tam olarak önlenmektedir. Sorgu hakimi sanığın güvencesi olmaktadır.

c) Muhakemeyi hızlandırıcıdır

Sanığın tutuklanması istenmekle ilk soruşturmanın istendiğinin kabul edilmesi sayesinde, işi hazırlık soruşturmasından çıkarıp

5) Bu konuda SANTORO, Art: Manuale di diritto processuale penal. Torino, 1954, sh. 509/510.

ilk soruşturmaya sokmak durumu doğmaktadır. Böylece, bir dönemden çıkılıp daha sonraki bir döneme gelinivermektedir. Muhakemelerin ağır yürümesinden şikâyet edildiğine göre, bu da bir fayda olarak kabul edilmelidir. Böyle olmadığında, savcının sorgu hakimine başvurarak ilk soruşturma isteyip işin gecikmesine neden olması olasıdır.

Savcının sulh hakimine başvurup tutuklama kararı istemesi ile sorgu hakimine başvurup tutuklama kararı istemesi arasında, sulh hakimine başvurmanın daha pratik olduğunu kabule götüren bir ayrılık olduğunu zannetmiyoruz. Tam tersine, sulh hakimi son soruşturma işleri ile dolu iken, sorgu hakimi böyle değildir; daha fazla vakti vardır. Sayı bakımından da sulh hakimleri lehinde bir durum olduğu kabul edilemez, sorgu hakimlerinin sayısının arttırılmasına bile gerek olmadan bu durum gerçekleştirilebilir.

4 — Sonuç

Savcı tutuklama kararı verilmesini istemişse, ceza davası açmak için yeterli şüpheden fazlasının bulunduğu kabul edilmektedir. Bu durumda başvurusunu sulh hakimine değil, fakat sorgu hakimine yapmalıdır; böylece iş sorgu hakiminin eline geçmelidir. Bundan sonra savcı ilk soruşturma çerçevesi içinde yetkilerini kullanmalıdır.

Bu durumu gerçekleştirmek için Ceza Muhakemeleri Usulü Yasamızın 125. maddesinde değişiklik yapılmalıdır. Buradaki «sulh hakimi» sözcükleri «sorgu hakimi» olarak değiştirilmeli, ayrıca ilk fıkraya da «Bu durumda ilk soruşturma açılmış olur.» ibaresi eklenmelidir. Kısacası madde şu biçimi almalıdır:

«Sorgu hakiminin tevkif müzakkeresi kesmesi

Madde 125 — Sorgu hakimi kamu davası açılmazdan önce dahi tutuklama müzakkeresi kesilmesini haklı gösterecek sebep varsa, Cumhuriyet Savcısının isteği üzerine tutuklama müzakkeresi verebilir.

Bu tutuklama veya teminatla salıvermeye karar vermek hakkı suçun işlendiği veya sanığın yakalandığı yer sorgu hakimindedir.

106 ncıdan 123 üncüye kadar olan maddeler hükümleri, bu halde de caridir.»